

J E L E N T É S

NEHÁNY KÜLFÖLDI LEVÉLTÁRRÓL.

(Cseh- és Morvaországból.)

Ösmeretes, mert hisz mindannyian vállvetve munkálkodunk annak sikerén, a milleniumi kiállítás történelmi osztályának eszméje. Tudjuk, hogy a contemplált tört. kiállítás célja, az emlékszerúségen kívül. főleg az, hogy a hazai közönségben a nemzeti eszme iránt való lelkesedésnek, a nemzeti önérzetnek tápot nyújtson. A külföldi publicumban pedig, az immár ezredév óta fennálló nemzet iránt való lelkesedést, országunknak a culture népek történelmében elfoglalt állása iránt való igazságos méltánylást és elismerést felkeltse, s nemzetünk ősi nagyságának voltáról, a kedélyekre maradandó benyomást alkotó képet tün- tessen fel.

Ezen magasztos ideál lebegett *Lukács Béla* m. k. kereskedelmi minister szemei előtt is, midőn a tört. főcsoportnak f. évi június 19-én tartott értekezletén elhatározta, hogy a kiállítás teljessége és az egyes. még megoldatlan kérdések tisztázása szempontjából, költséget nem kimélve, az egyes osztályok előadóit tanulmányútra küldi ki.

Az irodalom-történeti bizottság részéről a jelentést tevőt érte a kitüntető meghívás. Azonban, éppen a jelzett körülmény, tanulmányútamnak oly specialis jelleget adott, a mely egyrészt csaknem teljesen kizárta a levéltárak buvárlását, másrészt nem engedi, hogy útam minden egyes eredményéről most e helyen számoljak be, mert a kiállítás szempontjából azok publicálása kárral járhatna. Ha mégis ma a t. választmány elé lépek, teszem azt nem azért, hogy egy tervszerűen végzett levéltári kutatás feldolgozott adatait csoportosítsam, hanem hogy specialis czéломra fordított munkálkozásom alkalmával szedegetett kalá- szatom eredményét bemutassam.

Ezen mértékkel kérem jelentésemet elbírálni.

Oroszországi és galicziai útamról, éppen a jelzett discretionális jellegű okokból, ma még hallgatnom kell. De nem tagad-

hatom meg magamtól, hogy a magyar származású pálos szerzet oroszországi szentélyéről, mint a magyar tradíciók hű őréről, a kegyelet hangján meg ne emlékezzem. Magyar szokások, magyar nyelv ismeretlen régiók náluk, de nem ismeretlen a hálás emlékezés azon földre, melyen patriárkájuk bölcsője ringott. Az öröm tüzeit lobbantá lángra szemeikben magyar voltom s büszkén, dicsekedve vezettek végig monostoruk ódon folyosóin, a melyek falait magyar egyházi férfiak arczképei díszítik. templomukon, melynek bejáratát Sz. István és Sz. László szobrai őrzik. Vágyódásuk a magyar haza iránt őseiktől öröklött s hiven őrzött ideáljuk, melyre mi csak azt mondhatjuk: Adná Isten, hogy teljesebben menjen. a magyar szerzet a magyar földön ott-hont leljen.

Jelentésem részletesebb része. első sorban. Morvaország fővárosát, Olmüczöt illeti.

Olmücz.

Az olmücsi könyvtár Mária Teréziának köszöni létét. Kezdetben egyetemi intézet volt, később 1787-ig zárva maradt s csak 1787-ben lőn ismét. az olmücsi jézustársasági collegium s a II. József által feloszlott morva és sziléziai kolostorok könyvtárainak bevonásával, közkönyvtárrá. Figyelmem e könyvtárra egyrészt azon szoros viszony folytán irányúlt, a melyben az olmücsi jezsuita collegium a grácival s főképen ennek révén a rend magyarországi társházaival állott, másrészt és főképen azon traditio révén, mely Capistranói Jánost Olmücz városával szokta összeköttetésbe hozni.

Sejtelmem nem csalt. A *Studien-Bibliothek* kézirati osztályában F. 17. alatt *egy negyedrévű kéziratot találtam*, mely, ha nem is bir talán világra szóló beccsel, a *magyar liturgikus irodalomban*, melynek szegényes voltát mindannyian ösmerjük, mégis eddig, legalább tudtommal, *píratlanul áll*.

Czime ez: *Az nyolczadik Celemen papa Hatalmából megújított Romai Breviáriumnak közönséges Rubricái*. 139 lapra terjed, igen gondosan vörös és fekete tintával van írva s a zamatos magyar stilus rendkívül *emlékeztet a Pázmány Péter* iskolájára. Plausibilissá teszi ezt azon körülmény is, hogy a fordítás a rubrikák végén olvasható egykorú jegyzet szerint *Grácban készült és 1609 május elsején* lőn befejezve, a mikor még csak két éve múltott annak, hogy Pázmány gráci tanszékétől megváltt. Minden esetre a kézirát megérdemelné, hogy azzal hazai írónk bővebben foglalkozzanak.

A *Studien-Bibliothek* egy *1472-ből* származó, csinos initialékban bővelkedő kodexe, mely valószínűleg a dolani karthau-

siak tulajdona volt, *érdekes adalékot* szolgált *Capistranói János irodalmi működéséhez.*

A negyedretű, fekete bőrkötésű codex Kempff Miklós karthausi szerzetes theologiai műveit foglalja magában. Az üresen maradt 92 lapot azonban *Capistranói János* és a *husszita Rokyczano János között lefolyt theologiai vita foglalja el.* Capistranói János 46 oldalon keresztül fejtegeti a katolikus tant az oltári szentségről s Rokyczano Jánosnak 6 oldalra terjedő s levél alakban adott válaszát ismét 40 sűrűn tele irt oldalon czáfolgatja. A nagy theologiai tudással s bölcséleti reflexiókkal gazdagított értekezés valósággal bámulatba ejti a szakembert. Capistranói János előkelő műveltségének fényes bizonyítékát képezi.

Ezeket kivül a Studien-Bibliothek még csak egy kéziratral rendelkezik, a mely magyar szempontból is érdekes s ez egy *Chronica Ordinis SS. P. Dominici* czim alatt őrzött diarium, mely *sok érdekes dolgot* tartalmaz azon viszonyra vonatkozólag, a melyben a *prédikátorok rendjének* német tartománya a magyar tartománnyal állott.

Kremsier.

Az olmücsi herczeg-érsek könyvtárában, általános tudományos, de főképp magyar szempontból első helyet foglal egy a XIV. század elejéről származó latin codex: Biblia sacra Veter. et Novi Testamenti.

A kodex 387 finom pergament lapon s azzal a jellemzetes irással készült, a mely a XXII. János pápa kormányának idejében virágzott avignoni iskolára emlékeztet.

Initialéi és a fejezet-czimek ornamentikája, a miniaturok leggyönyörűbb példányai s jobbára vörös, kék színekben, gazdag aranyozással pompáznak. A codex provenienciájára némi világot vetnek az abban olvasható jegyzetek. Az első lapon e sorok állanak: Biblia claustris beate Elizabeth ord. pat. minorum de *Jaurino*. Alább pedig ez: Hanc bibliam recepi ego Augustinus, episcopus *Jaurinensis*, de conventu pat. minor. claustris beate Elizabeth de *Jaurino*, et ut eidem claustro restitatur, ob hoc me hic manu propria subscripsi. Anno 1450. in profesto beate virginis Marie.

A codex tehát a győri minoriták tulajdona volt s azt 1595-ben *Borhy Mátyás* provincialis, ugyancsak a könyvön olvasható feljegyzés szerint, *Zokoly Péternek* adományozta. Borhy a saját arczképét feltüntető művészi czimlappal látta el a codexet s ugyanő írta annak 3-dik és 4-dik lapját, a melyek időközben veszendőbe mentek. A kremsieri könyvtárba a becses könyv 1740-ben került egy Waldstein gróf hagyatékából.

Érdekes, bár kiváló becszel alig bír, a *Stredovsk i*-féle kéziratgyűjtemény. *Stredovsk* János György 1679-ben született s mint a Becsva partján levő Pavlovitz plebanusa halt meg. Kéziratai 16 folio kötetet töltenek be s két részre oszlanak. Az első rész Apparatus cím alatt 5 kötetre terjed. A második kötet a morvaországi szentek életét tartalmazza. Köztük szerepel: Sz. Adalbert, Capistranói János stb. A második rész: Apographa cím alatt oklevélmásolatokat tartalmaz, a melyek között magyar vonatkozásukat is találunk.

Ennél bővebb a Hirschmenzel-féle gyűjtemény, a melynek egyike kizárólag magyar szentekkel foglalkozik *Coelites Hungariae* címen.

A német nyelven írt kéziratok közül hazai szempontból érdekesek:

A 14. számú 8-dik okmány a határerődök fenntartásáról szól a török háborúk idejéből.

A 18-dik okmány: Belagerung der Festung Szigeth.

A 11-dik okmány: Relation aus Grosswardein Rödern Menyhérttől.

A 14-dik a Hardegg Ferdinand (győri parancsnok) és Perim Miklós között folyt per leírása.

A levéltári osztályból kiemeljük a másoló-könyvek sorában, *Thurzó Szaniszló* olmücsi püspök leveleit. Az 1704-ik évben a magyarok ellen hirdetett népfelkelésről szóló iratokat stb.

Sok tekintetben érdekesek az érseki levéltár emlékkönyvei, az úgynevezett: *Pametni Knihy*. Ezek között kivált a 32. számú, mely *Thurzó* kormányára vett világot. Címe: Instrumentenbuch des Bischofs Stanislaus *Thurzó*. A levelek nagy része cseh nyelven van írva s művelődéstörténeti adatokban rendkívül gazdag. Kiváló érdekekkel birnak az 1515—1540-ről szóló levelek, a melyek: »Listove vydani Maróm od knieze jeho Milosti« cím alatt önálló gyűjteményt alkotnak.

Brünn.

A brünni könyv- és levéltárak között, magyar szempontból, első helyen a *Francens-Museum* áll, bár meglepő dolgokat ez sem tartalmaz.

A *Francens-Museum* kéziratainak egy tekintélyes részét a *Cerroni*-féle gyűjtemény képezi. *Cerroni* az volt Morvaországnak, a mi nekünk Hevenesi, Pray vagy Kaprinay. Megmentett az enyészettől mindent, a mi megmenthető, összegyűjtött mindent, a mi összegyűjthető volt. A hol pedig az eredeti példányt a magán-tulajdonostól megkapnia nem lehetett, ott a másolás nehéz s csak a halás utókor által méltányolt terére lépett. Gyűj-

teménye tehát Morvaországnak belső s a külfölddel való viszonyai történelmére vonatkozólag első rendű forrást képez. Halála után (1826. 3. IX.) a tekintélyes, több száz kötetre menő gyűjtemény részint vétel útján a *Landesarchivba*, résziut *Sylva-Taroucka* gróf révén a *Francens-Muzeumba* került s mindkét helyen önnállóan kezeltetik.

Gyűjteményéből Magyarországra nézve érdekesek a Miscellanea-kötetek, a melyekben egyszeri megtekintésre felötlött a *Lippay* család történetére vonatkozó 16 drb okirat és a *Rákóczy-időkből* származó 3 okmány másolat, *Bocskay epítaphiuma*, az 1621-iki béke okmánya, az 1704-iki *Rákóczy-félc betörés leírása* és I. Lipót császár *Strafschreibenje* ad Ungaros. Ugyanitt található nagy számnú, többnyire eredeti levél, mely *Miqazzi* biboros működésére vett világot, valamint egy *Zsigmond* királyra írott gúnyköltemény és egy *Mátyás* királyt dicsőítő óda másolata is.

Érdekes még *Bosnyák Tamás*nak, a *Bocskay-féle* ezredesnek levele *Lichtenstein Károly* morva örgrófhoz cseh nyelven írva s 1605. jun. 1-én Szokolczáról keltezve; valamint ugyanannak a sziléziai herceghez intézett levele.

Egyháztörténelmi, de meg jogi szempontból is rendkívül érdekes *Batthyányi Károly* hercegnek 1767. febr. 20-án Bécsből keltezett eredeti oklevele, mely a *türjei monostort* a csornai prépostságból, melybe az eddig bekebelezve volt, kihatítja s arra nézve a család patronatusi jogát megújítja. Az okmány. fölötte díszes kiállításra folytán is előkelő helyet kér a XVIII. század okmánytárában.

Mária Terézia korára, kivált a vallási villongások szempontjából, érdekes világot vett a királynőnek egy 1763-ban *Barkóczy* primáshoz intézett levele, a melyben a főpapot, húsvéti sz. gyónása alkalmából támadt scrupulusaira hivatkozva, felszólítja, hogy nyilatkozzék, mi volna a katolikus vallás erősbitése szempontjából a teendő. *Barkóczy* e felszólításnak sietett is eleget tenni, a mit ugyanezen évből keltezett és ugyanitt található *Projectuma* bizonyít.

Culturtörténeti érdekekkel bir a helytartótanácsnak egy Budán 1819. máj. 14-én kelt s itt másolatban meglévő levele, melyben azon indokból, hogy az egyetemen a tanulók, de sőt a tanárok között is »*politicus quidam simul et religiosus sese evoluit fanaticismus*« elrendelik, hogy a protestans tanulók habilitációja csak a helytartótanács előzőleg kiadott testimoniumja mellett mehet végbe.

A mezőgazdaság történelmére, a XVIII. századból számos becesnél becesebb levél között, több magyarországi vonatkozású s igen érdekes levél is olvasható.

A szorosan vett kéziratok között felsorolandóknak vélem még a következőket:

Genersich, Ueber alte Sitten und Gebräuche in der Zips. Sennowitz, Nachrichten von der Stadt Leutschau und der Erziehungs-Anstalt in Eperjes.

Windisch, Bibliographia Poseniensia és Verzeichniss sämmtl. Ortschaften des Comitates Trenschen.

A Francens-Museum révén egy cseppet dobhatunk abba a tengerbe is, a mely *Rumy György* kéziratai néven ismeretes. E rendkívül nagy termelésű polyhistornak két újabb kéziratára bukkantam, a melyeket pedig irodalomtörténészeink, ha emlékezetem nem csal, elveszettnek hittek. Ezek: *Lexikon Ung. Schriftsteller des 19. Jahrhunderts* és *Gelehrtes Ungarn*.

Azon másolatokon kívül, a melyek a Corvin Mátyás és Ulászló között folyt alkudozások történelmére vonatkoznak, legérdekesebb darabjai a Francens-Museumnak, kétségkívül, azok az iratok, a melyek a XVIII. század politikai pamphlet-irodalmát hivatvák kiegészíteni.

Tudjuk, hogy a nemesség érdekeit, e korból, csupán a Richwaldszky György kanonoknak tulajdonított *Vexatio dat intellectum* című röpirat képviseli, mely hosszu ideig kéziratban keringett az érdekeltek kezén s csak 20 év mulva. 1785-ben. jelent meg nyomtatásban Wucherer bécsi könyvtáros kiadásában s ékes Elzevir betűkkel. A Francens-Museum is őrzi egy kéziratot példányát e Vexatiónak, a melynek érdekes voltát emeli azon körülmény, hogy commentálva s viszontválasszal van ellátva, a melyben egy névtelen szolgál a királynőnek tanácsokkal, mikép lehetne a magyarokat megfélemezni s a Vexatio íróját kikutatni, hogy méltó büntetését elszenvedje. A kézirat provenienciájára nézve sem a dr. Schramm Vilmos könyvtárnok által készült katalógus, sem a muzeum irattára felvilágosítással nem szolgál. Azon körülmény azonban, hogy az erkölcstelen élete miatt kegyvesztett pandur-oberster Trenk Ferencz Brünnel. kivált spielbergi fogsága révén, szoros összekötetésben volt s emléktárgyai a Francens-Museumba kerültek. valószínűvé teszi azon feltevést, hogy e jó tanácsok a hirhedt pamphlet-gyártó Trenk Frigyes báró tollából folytak s a család ajándékából kerültek a brünni muzeumba.

Érdekes kiegészítésül szolgál ezen irathoz egy *versgyűjtemény*, a mely részben *magyarul* van írva s a magyar szabadság alásói ellen intézve.

A politikai történelem szempontjából meg kell említenem még egy iratot, azt, mely a *pozsegi főispánságnak* Szlavoniába való bekebelezéséről szól. Az irat bőven fejtegeti a bekebelezés motívumait s a gyakorlati keresztülvitel módozatairól sem feled-

kezik meg. A morvaországi *Landesarchiv* sokkal kevesebb adattal szolgál hazánk történetéhez, mint azt eleinknek e részekkel való, csaknem folytonos összeköttetése alapján, remélhettük.

Az okmányos részt, úgyszólván, teljesen kimeríti az a 27 db levél, mely 1611 és 1612-ik évekről való és a *Thurzó György* meg *Zerotin Károly* között való összeköttetést világítja meg. A levelek nagy része a XVII. század e két jelentékeny tényezőjének saját tollából folyt és sok új és érdekes adatot foglal magában.

A kéziratári osztályból három emlékre hívom fel az érdeklődők figyelmét.

Az egyik *Historia vera expeditionis anni 1556*. Írója *Ammodonus Péter*nek nevezi magát s elég körülményesen írja le a magyarok Ferdinánd királyi herczeg vezérlete alatt viselt dolgait.

A másik Schmettau grófnak *Journal de la derniere guerre d'Hongrois pendant la Campagne 1737., 1738., 1739., que la paix fut conclue le premier de Septembre stb.*, melyet *Horváth Mihály* *Historia arcana stb.* czim alatt tett közzé. Az irat tehát pusztán az összehasonlítás érdekével bír.

A harmadik végre, hiteles másolata, a morva-strazniczi plebania egy kötetének. Czime: *Diarium ueber den Einfall der ungarischen Rebellen nach Mähren bei Straznic* s az 1703—1706-ki évek történelmére nézve fontos adatokkal szolgál.

Prága.

A prágai egyetemi könyvtár kéziratái ez alkalommal első ízben lettek tüzetesebben átkutatva. Az eredmény azonban igen sovány. Mindössze a következőket jelezhetem érdekesebbek gyanánt:

Apologia Wladislai Hung. et. Boh. regis.

Draskovitzii com. ac. Leg. regni Hungariae conuonationes.

Joannis de Capistrano: Tractatus de cupiditate et usura.

Ludovici Hung. et Pol. regis litterae, többé-kevésbé megbízható másolatokban.

A codexek között — a már ismert Corvinán kívül — figyelmet érdemel kettő, melyek a Kinsky-féle könyvtár révén kerültek ide. Mindkettő a török háborúkra vonatkozik. Az egyik az 1670-ik, a másik az 1684-ik év történelmét világítja meg. Az első *Guerra col Turco in Hungaria*, a másik *Avvisi di Constantinopoli stb.* címek alatt. A két codex olaszul s nagy gonddal van írva.

Legérdekesebb darabja a könyvtárnak egy XV. századbeli codex, a mely a többi közt egy legendát is tartalmaz, a melyben bizonyos *György nevű magyar nemes visiói vannak leírva*. A codex megérdemelné, hogy a magyar tudósok bővebb figyelemre méltassák.

Némi érdekekkel bir a *Kártigám egy cseh fordítása*, Jessenius levele az 1609-iki magyar országgyűlésről, az 1608-ra vonatkozó akták másolatai, sz. Erzsébet egy életírása és végre a kassai dóm leírása.

Jindřichohradec (Neuhaus).

A magyar történelem szempontjából Csehországnak két legérdekesebb levéltára a grf. Czernin-féle Jindřichohradjeben (Neuhausban) és a Schwarzenberg herczeg-féle Třebonban (Wittingauban): Ha valahol, úgy kivált e két levéltárban sajnáltam, hogy sem időm, sem utam meghatározott célja. a gazdag és nagy zsákmánnyal kecsegtető anyag beható tanulmányozását. meg nem engedte.

A *jindřichohradjeci* levéltárnak specialis jelleget ad annak 30000-nél több számot tevő autograph gyűjteménye, mely Borromei Károlytól kezdve egész napjainkig. csaknem minden nevezetesebb szereplő egyéntől tartalmaz eredeti leveleket. Az egyes levelek papírborítékban vannak elhelyezve s a legtöbbször a levél írójának arcképe van csatolva. A gyűjtemény használatát rendkívül megkönnyíti *Tischer Ferencz* levéltárnok betűrendes s nagy praecizitással készült indexe.

Némi tájékozásúl felsorolok néhány magyarországi nevet, a melyek e gyűjteményben eredeti levelekkel szerepelnek. Ilyenek: Apaffy Mihály, Apor István, Aulich generalis, Bánffy György (*informatio több magyar főurról*), Barkóczy Ferencz érsek (*adalék: a munkácsi g. kath. egyházmegye történetéhez*), Basta György (*donationales super Lednicze pro servitore suo Dobó*), Báthory Gábor és Griseldis, Batthyányi Károly és Ádám, Batthányi grófnő Savoyai Eugén barátnője, Beatrix Corvin Mátyás neje, Benyovszky Mór, Bethlen Gábor, B. István, B. Katalin, B. Miklós, Bocskay István, Bornemisza János, Csáky Imre, Csáky Anna, Erdődy Sigmond (*a királynőhöz 1630. máj. 17. előkészítése*), Esterházy Miklós, Forgách Sigmond, F. Ferencz, F. Ádám, F. Antal csehországi helytartó, Frangipani Miklós, Fr. Ferencz, Gábor bosnya püspök, Illésházy Miklós, I. István. Koháry Ferencz, II. Lajos király, Mátyás király (1460. maj. 26. Eger. hadidolgokról; erősen megviselt), Oláh Miklós, Pázmány Péter, Péchy Simon, I. Rákóczy György (1630. decz. 29. Alb. jul.). R. Zsuzsanna (*meghívó R. Sigmond menyegzőjére 1651. jan. 3.*), R. I. Sigmond (1590. febr. 9. Eger, Ernő osztrák kir. herczeghez), R. II. Sigmond (1648. oct. 13. Alb. Jul.) R. II. György, R. Sófia, R. Ferencz Lipót, Szécsényi György esztergomi és Pál kalocsai érsek, Tökölyi István, T. Imre, Wesselényi Ferencz, W. Mihály, Zrinyi Miklós (1608. jun. 20 a prágai helytartótanácsához, csehül) és végre Zrinyi Péter.

Tudjuk Thaly Kálmán nagybecsű publikációiból, hogy *Jindřichohradjec*, vagy mint nálunk ösmerik Neuhaus. a magyar történelem egyik legrokonszenvesebb alakjának. II. Rákóczy Ferencz ifjuságának volt jó ideig színhelye. Kollonics cardinalis a kis fejedelmi herceget, mint gyámfiát, elszakítá anyjától Zrinyi Ilonától s a neuhausi jezustársasági atyák nevelésére bizta. A kis Ferencz hazájától távol, idegen földön, idegen nyelvet beszélők között volt kénytelen élni, nélkülözve az anyai szeretet semmi más által nem pótolható melegségét és gondoskodását. Thaly a herczegfiu életének e szomorú korszakát igen bőven s érdekesen írja le, részint Rákóczynak saját életirása, részint egy neuhausi jezuita atyának egykorú s nagybecsű leírása alapján, a mely utóbbi a vörösvári levéltárban maradt fenn.

Azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy Thaly elbeszélését némi, bár csekély, adatokkal kiegészíthetem.

A Czernin grófok levéltárában ugyanis sikerült feltalálnom az egykori *neuhausi collegium anyakönyvét*, a melyben 1688-ban a *syntaxisták között ez olvasható*: His accessit 3. Aprilis Franciscus Comes Rákóczy. Ezen adat kétségtelenné teszi tehát, hogy a kis Ferencz április 3-án lón a collegium tagjává s ott nem mint fejedelmi sarj, hanem egyszerűen mint Rákóczy gróf szerepelt.

Thaly leírja azt a vendégszerető, szivélyes fogadtatást is, a melyet a kis Rákóczy, a neuhausi vár akkori ura. Slavatha Joachim részéről élvezett. Joachim gróf ugyanis igen megszerette a fejedelmi gyermeket s rendelkezésére bocsátotta paripáit, fogatait, vadászfegyvereit, parkját, szóval az egész várat és szolgaszemélyzetének meghagyta, hogy a 12 éves gyermek iránt a legnagyobb tiszteletet tanusítsák, s valahányszor a várba jön, gazdagon megvendégeljék. Rákóczy Ferencz *Slavatha Joachim* gróf e kedveskedéseit kétségkívül megírta volt anyjának is. Legalább erre mutat az a levél, a melyet május 30-áról Bécsből intézett Joachim grófhhoz *Zrinyi Ilona* s a melyet, ha nem csalódon, eddig *Thaly Kálmán* sem ösmert.

Az érdekes levél mely megérdemli, hogy egész szövegében mutassam be, így hangzik :

Hochgeehrtister Herr und Patron!

In vernehmung, was für villfältige hohe Gnaden Euer Exellenz meinem Sohn Franz Rákóczy erweisen, hätte meine Schuldigkeit längst erfordert, gegen deroselben mich hierumben gebührent zu bedankhen: allein hat solches meine bishero gehabte Unpäszlichkeit zu thuen nit zugelassen. kombe derohalben antitzo mit gegenwärtigen gegen Euer Exellenz mich der obbemel-

ten meinem Sohn bishero erzeugten hohen Gnaden in Gebühr schuldigist zu bedanken, mit Bitt Euer Exellenz geruhen Ihnen in Ansehung Ihrer hochfürst. Eminenz Herrn Cardinal von Kolonitsch, mehrerwähnten meinen Sohn, noch ferner anbefohlen sein zu lassen, welche hohe Gnade umb Euer Exellenz sowohl offerwähnter mein Sohn mitler Zeit, als ich jederzeit zu verschulden und abzudienen lebenslang beflissen sein werde

verbleibend ehrerwilligste Dienerin

Helena Francisca
Gräfin von Serin m. p.

Datum Wien 30. Mai 1688.

(Arch. Jindřichoehr. VIII. F. B. Rod. Rákóczy.)

Neuhaus már jóval előbb is szerepelt a magyar történelemben. Tudjuk, hogy *Zrinyi Miklós*nak a szigetvári hősnek negyedik felesége *Rosemberg Éva* volt. Azonban Salamon is, a Zrinyiek tudós történetírója csak keveset tud e házasságról. A neuhausi levéltár néma ajkait megnyitva, ezen házasság történetét egész világosan láthatnók. Ott őriztetik ugyanis egyéb a Zrinyiekre vonatkozó okmányokon kívül Zrinyi Miklós és Rosemberg Éva házassági szerződése s ott, a most is ép kápolnában, ment végbe az esküvő, a melyen a vár jelenlegi lovagias birtokosának rendeletéből »*Mikulas hrabje Zrinyi*«-ről e történelmi tény, ékes cseh nyelvű tábla hirdeti a világnak.

Még egy dolgot kell Neuhausról feljegyeznem, a mely figyelmünkre kiváltképen alkalmas. *Ez egy XVII. századbeli szarvazó lap*. A Batthyányi Adám-féle iratcsomagot felbontva, egy ív papírost találtam benne, a melynek egyik oldalán felül e sorok olvashatók:

Opinio pro officio banali;

a másik oldalon alul, tehát úgy, hogy a lap behajtható legyen ez áll:

Optimum foret iudico pro Bano Croatiae Comitem Nicolaum a Zerín,

s alább

Adamus de Batthyán.

Třebon (Wittingau).

Ezzel eljutottam jelentésem utolsó lapjához, a wittingau Schwarzenberg-levéltárhoz. A třeboni vagy wittingau levéltár nem magángyűjtemény, hanem határozottan közlevéltár jellegével bír. Nemcsak azért, mert szakszerűen képzett, rendes hivatalórákat tartó személyzet kezelése alatt áll, hanem főképp anyagánál

fogva, mely a Schwarzenberg család történelme mellett, csaknem minden ország és minden institutio történelmére vonatkozó adatokat rejt magában. Hártya-okmányainak száma több százra rúg s azok leginkább Zsigmond, Ulászló, Mátyás korára vonatkoznak. Nem hiányoznak azonban a korábbi okiratok sem, a melyek között főhelyet kér a *IV. Béla és II. Ottokár között 1254-ben kötött béke okmánya*.

Kéziratai között *Capistranói János és Borotius levelezése* és Brisophanus Georgius de Ungaria művei említendők.

Egy XV. századra valló codex 96., 97. és 98. lapjain cseh nyelvű *éneket* találtam, mely *Vladiszláv magyar királyról* szól s így kezdődik:

Od bozieho narozeny potisic leth postristech po stiridzeti a po stirech uherski kral kral ladislaus na pochany woysko sebral.

Emeli az ének érdekét az, hogy számos történelmi tény mond el, a melyek feldolgozása tanulságosnak ígérkezik.

A Maresch főlevéltárnok által készült katalogus felhívta figyelmemet ugyanezen codex 398. lapjára. E katalogus szerint ott egy Anjou Károly halálára szóló latin költeménynek kellett volna lennie. Egyszerű megtekintés is meggyőzött azonban a levéltárnok úr tévedéséről. A *gyász-költemény* ugyanis nem Róbert Károlyt, hanem a szerencsétlen kis vagy *Durazzói Károlyt síratja el*, még pedig kottára téve. Ez érdekes gyászének bő ismertetését a Könyvszemle számára tartván fenn, e helyen azzal tovább nem foglalkozhatom.

És ezzel befejezem rövid jelentésemet, mely nem akar egyéb lenni, mint felkiáltó jel a magyar történelmi tudományok kutatóihoz, felhíva figyelmüket Csehország két leggazdagabb levéltárára: a neuhausira és a wittingauira. Valóban helyén lenne, ha a M. T. Akadémia, egyesülve a mi társulatunkkal, szokott áldozatkészségével kezébe venné az ügyet s e két levéltár alapos átkutatására. legalább két szakférfiut küldene ki. Ha ez megtörténik, nyugodtan tekintek útam fáradalmaira, mert a találandó anyag úgy fontosság, mint mennyiség tekintetében nagy lendületet fog adni hazai történetírásunknak.

DEDEK CRESCENS LAJOS.